

Streszczenie

W niniejszej rozprawie przedstawiona została wizja Polski i tematów z nią związanych zawarta w twórczości rosyjskiego księcia Piotra Andriejewicza Wiaziemskiego (1792-1878). Był on jednym z młodych Rosjan, którzy w czasach Aleksandra I przybyli do Królestwa Polskiego, aby poprzez służbę urzędniczą przejść szybką ścieżkę kariery, wykorzystując ją przede wszystkim dla pomnożenia swojego majątku. Nie interesował ich zwykle kraj, do którego przybywali, szczególnie jeśli był on miejscem pozbawionym niezależności politycznej. Wiaziemski w tym aspekcie pozostawał wiernym dzieckiem rosyjskiego społeczeństwa.

W 1817 roku książę Piotr Andriejewicz awansował do rangi asesora kolegijskiego i został przeniesiony do kancelarii komisarza Nikołaja Nowosilcowa do Królestwa Polskiego. Aby przekonać się o stosunku Wiaziemskiego do Polaków, ich historii i kultury, a także roli, jaką odegrał w stosunkach polsko-rosyjskich, poddaliśmy w naszej pracy analizie aktywność pisarską rosyjskiego księcia w okresie jego pobytu w Warszawie, czyli w latach 1818-1822, a także okres kolejnego dziesięciolecia życia tego twórcy, aż do roku 1831, który z uwagi na reperkusje powstania listopadowego stał się przełomowy w kontaktach Polski z Rosją.

Akcent badawczy został położony na pochodzącą głównie z tego czasu ego-dokumentalną część twórczości Piotra Andriejewicza. W rozdziale pierwszym ukazano typy ego-dokumentów stworzone przez Wiaziemskiego, dowodząc, że są one dobrą podstawą do badania wybranego przez nas tematu. Z uwagi na to, że na postawę Wiaziemskiego wobec Polski, podobnie jak na innych jego rodaków, oddziaływały wielowiekowe uprzedzenia i stereotypy, zostały one naświetlone w rozdziale drugim. Pozwolił on zrozumieć, jak bardzo złożona była sieć wzajemnych relacji polsko-rosyjskich aż do wieku dziewiętnastego i jak trudne było wyrwanie się z niej przeciętnemu Rosjaninowi.

Wiaziemski do ludzi przeciętnych nie należał. Jednakże w Polsce jego twórczość, podobnie jak on sam, nie jest dobrze znana. Fragmentaryczność i jednoaspektowość dotychczasowych polskich badań dotyczących Piotra Andriejewicza nie pomaga w zrozumieniu sposobu myślenia Wiaziemskiego o naszym kraju. Należało zatem pokazać jego postać w szerokim kontekście związków osobistych, literackich, a nawet politycznych. Był to warunek konieczny, aby zrealizować cel główny niniejszej pracy, jakim było odszukanie możliwie największej ilości wątków i tematów polskich u Wiaziemskiego. Ustalono, że

Bożena Prodyg
06.06.2023

pojawiały się one bardzo często w korespondencji Wiaziemskiego z przyjaciółmi, a także w jego tekstach krytycznych oraz notatnikach.

Ten poeta, pisarz, tłumacz, krytyk literacki oraz publicysta w młodości był wojskowym biorącym udział w wojnie Rosji z Napoleonem. Wychowywał się w domu, w którym bywały najtęższe umysły rosyjskie przełomu osiemnastego i dziewiętnastego stulecia. Udało się nam ustalić, że na poglądy Wiaziemskiego silnie wpłynęli twórcy tacy, jak: Mikołaj Karamzin, Aleksander Puszkina, Iwan Dmitrijew, Wasilij Żukowski, Aleksander Gribojedow, Mikołaj Gogol, Jewgienij Baratynski, Fiodor Tiuczew, Konstantin Batuszkow, Denis Dawydow. Osobowość Wiaziemskiego formowała się także pod wpływem jego uczestnictwo w ówczesnych rosyjskich towarzystwach literackich, szczególnie w Arzamasie. Wszystko to zostało pokazane w rozdziale trzecim opisującym lata poprzedzające przybycie Wiaziemskiego do Warszawy.

W rozdziale czwartym przeanalizowano stosunek Piotra Andriejewicza do literatury polskiej. Czas spędzony przez Wiaziemskiego w Warszawie okazał się decydujący dla ukształtowania go jako krytyka, tłumacza i interpretatora dzieł twórców polskich, wśród których poczesne miejsce zajęli Ignacy Krasicki, Franciszek Morawski, Julian Ursyn Niemcewicz i Adam Mickiewicz. Pisarze ci w dużej mierze dzięki Wiaziemskiemu zostali spopularyzowani w Rosji.

Ego-dokumenty pokazały, że obraz Polski u Wiaziemskiego kształtował się nie tylko pod wpływem obcowania z literatami, ale także z przedstawicielami polskich elit naukowych oraz na podstawie lektury dzieł historycznych i kontaktów politycznych. Traktuje o tym rozdział piąty, przedstawiający wizję Wiaziemskiego dotyczącą polskiej historii, patriotyzmu i spraw rządowych. Pokazano, że praca w Radzie Królestwa Polskiego, obserwacja działań administracji rosyjskiej w Warszawie w stosunku do Polaków, podpatrywanie Sejmu oraz polskich polityków, sprawiły, że czas spędzony przez rosyjskiego księcia w Polsce wpłynął na ukształtowanie go jako liberalnego myśliciela.

Wiaziemski chętnie podróżował po Polsce. Jego peregrynacje zostawiły ślad w *Notatnikach* i *Listach*. Dzięki spisaniu dużej części refleksji podróżniczych księcia, poznaliśmy jego trasy turystyczne, uwagi krytyczne i komparatystyczne na temat różnic między Polską i Rosją. Wszystko to pozwoliło nam zorientować się, co w tych opisach wynikało z obiektywnej wiedzy autora, a co z przyniesionych i przeniesionych uprzedzeń, z których balastem przyszło

mu funkcjonować w Warszawie. Efekty naszych spostrzeżeń znalazły miejsce w rozdziale szóstym.

Z całą pewnością można powiedzieć, że Wiaziemski, który przybył do Polski pełen uprzedzeń, dystansu i krytycyzmu wobec Polaków pod wpływem aktywnego uczestnictwa w polskiej kulturze i życiu społeczno-politycznym Królestwa Polskiego stał się żarliwym propagatorem polskości, a także wiernym przyjacielem wielu Polaków. Jego postawa ewaluowała zadziwiająco szybko i trwale od nieprzyjaznej poprzez zdystansowaną aż do pozytywnej. Po latach od wyjazdu z Polski Wiaziemski wciąż będzie miał poczucie związku z jej kulturą i elitami, a jego rola w kontaktach polsko-rosyjskich tamtych czasów na zawsze pozostanie wyjątkowa.

